

جلسه اول و دوم مسایل اجتماعی ایران و جهان، کلاس ۹۷۲، کارشناسی خانواده

مدرس : علی نوری

مقدمه

مسائل اجتماعی دارای اهمیت ویژه‌ای هستند؛ زیرا بسیاری از مسایل را می‌توان زیرمجموعه آنها و یا مرتبط با مسایل اجتماعی دانست، مسایل اجتماعی به تعداد قابل توجهی از افراد جامعه مربوط می‌شوند و جامعه توقع حل آنها را دارد. در عین حال، تک‌تک افراد، حل آنها را نیازمند اقدامی مؤثر از جانب خود یا دیگران می‌دانند، احساس می‌کنند باید برای حل این مسائل اقدام فوری صورت گیرد و نسبت به مسأله حساس اند.

مسئله اجتماعی مطابق تعریف، مسأله‌ای است که دارای ویژگی‌های زیر است:

۱. در جامعه شیوع پیدا کرده است و دامنه آن گسترده شده است مانند فقر، اعتیاد و ...
۲. نسبت به گذشته تشدید شده است و عده بیش تری از افراد جامعه را در برمی‌گیرد مانند افزایش نرخ طلاق
۳. تأثیرگذاری بیش تری در جامعه پیدا کرده است و روابط اجتماعی را در سایر عرصه‌ها تحت تأثیر قرار داده است مانند فساداداری و مالی

۴. مسئله‌ای که دارای پایداری است و جامعه هر ساله با آن مواجه است مانند گرانی کالاها و خدمات
۵. پیامدها و نتایجی که ایجاد می‌کند و بر سایر پدیده‌های اجتماعی تأثیر می‌گذارد مانند بیکاری که به افزایش اعتیاد و طلاق منجر می‌شود.

۶. مسئله‌ای که حساسیت عمومی را بر می‌انگیزد مانند کودک‌ربایی، تعرض جنسی به کودکان و ...
۷. امکان کنترل مسئله نیز اهمیت دارد؛ هر چه مسئله‌ای غیرقابل کنترل و مهارنشدنی تر به نظر برسد، اهمیت آن بیش تر می‌شود مانند کنترل نرخ ارز

۸. مسائل اجتماعی که توسعه اقتصادی جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهند مانند شیوع فرهنگ مصرفی
۹. مدت زمانی که مسأله ادامه می‌یابد از معیارهای مسئله اجتماعی است مانند فساد مالی و اداری
۱۰. هزینه‌هایی که مسئله مورد نظر برای عموم مردم ایجاد می‌کند مانند تأثیر مسائل محیط زیست بر زندگی مردم
۱۱. فوریت داشتن پرداختن به مسأله، نیز سبب می‌شود به عنوان مسأله اجتماعی مطرح شود. مانند تأمین امنیت
۱۲. حساسیت بین‌المللی یکی از معیارهای تعیین مسائل اجتماعی و پرداختن به آنهاست مانند توقف اجرای حکم سنگسار در ایران به دلیل حساسیت‌های بین‌المللی

براساس معیارهای فوق، می‌توان مهم‌ترین مسائل اجتماعی ایران را به شکل زیر اولویت بندی کرد:

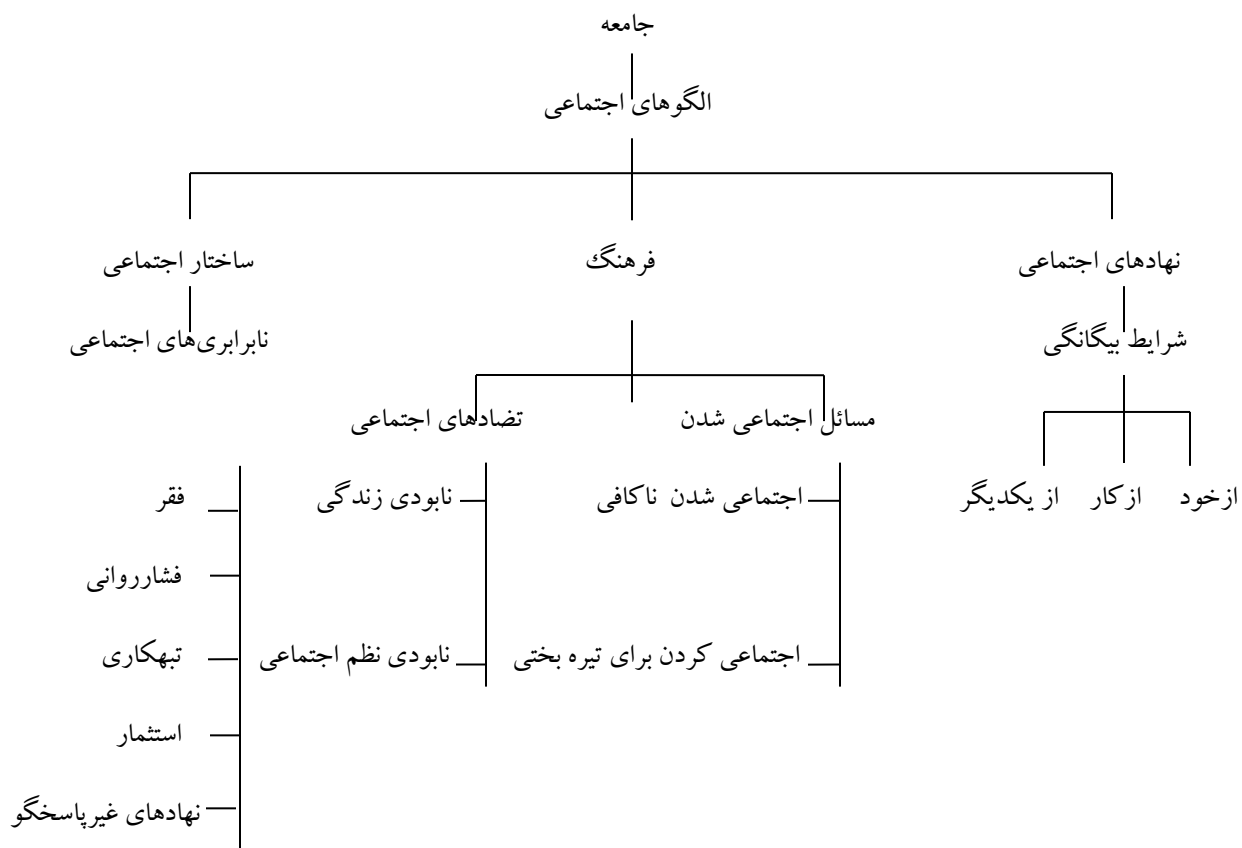
فسادمالی و اداری، سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی، بیکاری، فقر، ناامیدی، تأمین آب، آلودگی هوا، بی‌تفاوتی اجتماعی، اخلاق عمومی، امنیت روانی و اجتماعی، حقوق اساسی و شهروندی. رویکرد ما در پرداختن به مسائل اجتماعی، متمرکز بر یافتن راه‌حل‌هاست

؛ زیرا صرف آسیب‌شناسی و بیان مشکلات و تأکید بیش از اندازه بر آن، یأس و ناامیدی در جامعه ایجاد می‌کند و انرژی و توان جامعه را برای حل مسائل خود از بین می‌برد. به صاحب‌نظران گرامی پیشنهاد می‌شود چنانچه راهکارهایی برای برون رفت از این مسائل اجتماعی می‌شناسند به طرح و بیان آن پردازند و زمینه گفتگو درباره راه‌حل‌ها را فراهم کنند. امید است با تلاش فراگیر، گفتمان حل مسأله، جایگزین گفتمان فعلی آسیب‌شناسی شود.

مسأله اجتماعی چگونه پدید می‌آید؟

مسأله اجتماعی زمانی ایجاد می‌شود که بین منابع و نیازها در جامعه عدم تعادل به وجود آید. عدم تعادل بین نیازها و منابع خود ناشی از روابط و مناسبات ناعادلانه در جامعه است که ممکن است منبع آن خارجی یا داخلی باشد. بنابراین می‌توان گفت:

شکل‌گیری مسائل اجتماعی → عدم تعادل بین نیازها و منابع → شکل‌گیری روابط و مناسبات ناعادلانه در جامعه
مطابق الگوی زیر می‌توان جامعه را منشأ مهم مسائل انسانی دانست:

هویت؛ مفهوم و ابعاد

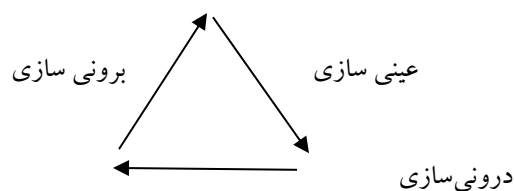
مجموعه تفاوت ها و تمایزهای فرد با دیگران هویت او را مشخص می سازد؛ زمانی که فردی خود را ورزشکار، دانشمند، قلدبلند یا ثروتمند معرفی می کند، می خواهد به این واسطه خود را از دیگران متمایز کند. این تمایزها، ویژگی های هویتی فرد را مشخص می کنند. گاهی فرد می خواهد گروهی که به آن تعلق دارد را معرفی کند و آن را با سایر گروهها مقایسه نماید؛ در این شرایط، هویت جمعی مطرح می شود. برای نمونه یک فرد ایرانی، ممکن است به ویژگی های ملی، دینی و مذهبی خود اشاره کند و به این سبب خود را از سایر جوامع متمایز کند.

بنابراین اگر فرد خود را با دیگران مقایسه کند هویت فردی او مشخص می شود و اگر گروه یا جامعه خود را با گروهها یا جوامع دیگر مقایسه کند، بیانگر هویت اجتماعی اوست. ویژگی های هویتی هر فرد تحت تأثیر ویژگی های جسمانی، محیط طبیعی و محیط اجتماعی شکل می گیرد. در این میان، تأثیر محیط اجتماعی شامل خانواده، مدرسه، گروه همسالان و رسانه های همگانی بیش از سایر عوامل است. چارلز هورتن کولی معتقد است که فرد خود را در آینه دیگران می بیند و می شناسد. یعنی؛ شناخت فرد از خود، ناشی از تأثیر سایر افراد است و تصور فرد از خودش، همان تصویری است که دیگران از او دارند. جرج هربرت مید دیگران مهم (یعنی افرادی که رفتار آنان الگویی برای فرد است و فرد آنها را قبول دارد) را در شکل گیری هویت فرد مؤثر می داند. ساترلند معتقد است کنش هایی که فرد انجام می دهد ناشی از یادگیری آنها در محیط اجتماعی است. بنابراین یادگیری منشأ کنش های فردی و اجتماعی است. اروینگ گافمن با مطرح کردن رهیافت نمایشی، زندگی را به صحنه نمایش تئاتر و پشت صحنه و روی صحنه تشبیه می کند. او معتقد است در محیط اجتماعی، مانند صحنه نمایش، هر کسی تلاش می کند تصویر بهتری نسبت به آنچه هست از خودش نشان دهد. جالب آن که نظریه های تن آسانی و بلن و نمایش مصرف گیدنز را می توان با رهیافت نمایشی گافمن شرح داد. مطابق دیدگاه وبلن، در جامعه پیشامدرن؛ افراد برای اینکه نشان دهند متعلق به طبقات بالای جامعه هستند، از کار و فعالیت پرهیز می کردند. هرچه تظاهر به تن آسانی فرد، توسط جامعه بیش تر مورد توجه قرار می گرفت، او منزلت اجتماعی بیش تری کسب می کرد. یعنی؛ نمایش تن آسانی توسط فرد، سبب هویت یابی برای او می شد. اما در دوره مدرن، تظاهر به مصرف بیش تر، به عاملی برای هویت یابی تبدیل شده است. مصرف بیش تر، خرید بیش تر و مد روز بودن منزلت اجتماعی برای افراد به همراه می آورد. لذا نمایش تن آسانی و نمایش مصرف در چارچوب رویکرد گافمن قابل توضیح است.

تحولات هویتی در دوره جدید منشأ بروز تضادها و بحران های هویتی در جوامع مختلف شده است. به ویژه در جوامع غیر غربی - که یکباره با تحولات شگرف و سریع جامعه غربی مواجه شده اند- این تضادها، هویت های محلی، قومی و مذهبی مستقر در این جوامع را با چالش های جدی مواجه کرده است. رفتارها و هنجارهای غربی در جوامع غیر غربی از طریق وسایل ارتباطی سهل الوصول امروزی، به آسانی تبلیغ می شود؛ ابزار رسانه آنقدر قدرتمند و پرنفوذ و پر زرق و برق است که امکان اندیشیدن و انتخاب کردن را از مردم جوامع غیر غربی سلب کرده است. لذا این هنجارها و رفتارها مورد تقلید قرار می گیرد و ما شاهد رفتارهایی در این جوامع - از جمله ایران- هستیم که با ارزش ها و عقاید دینی و سنتی جامعه در تضاد هستند. به عبارتی؛ واقعیت های اجتماعی با چشمداشت های فرهنگی ناسازگارند. زمانی که این شیوه های رفتاری در جامعه رواج پیدا کند و گسترش یابد در مراحل بعدی بحران هویت به سطح عقاید و ارزش ها، یعنی لایه های عمیق جامعه گسترش می یابد و جامعه آماده تغییر می شود که تحول فرهنگی را به دنبال می آورد. برای مقابله با بحران هویت و نیل به داد و ستد فرهنگی مطلوب با سایر جوامع، لازم است دیگران مهم که الگوی رفتاری و هنجاری افراد جامعه هستند مورد توجه ویژه ای قرار گیرند. دیگران مهم به مردم معرفی و از دانش و توانمندی آنان برای اصلاح سبک زندگی مردم

استفاده شود. به گفته زنده یاد دکتر قانعی راد: امروزه، سلبریتی ها، جای روشنفکران را گرفته اند. آحاد مردم، به وسیله اینترنت و شبکه های اجتماعی به الگوهای زندگی و اعمال سلبریتی ها دسترسی دارند و چون طرفدار یک هنرمند یا یک فوتبالیست هستند، فکر می کنند باید در رفتارهایشان نیز مشابه او باشند. غافل از اینکه فرد سلبریتی، خودش هم در امور اخلاقی و شیوه های رفتاری نیاز به اندیشه متفکران دارد؛ زیرا او بازیگر، فوتبالیست و... است نه اندیشمند و متفکر. اگر میدان و عرصه عمل بیش تری برای اندیشمندان و دغدغه مندان جامعه فراهم شود، بسیاری از ناهنجاری های اجتماعی سامان می یابد.

$$I + me \longrightarrow self$$
 هویت فرد شامل: عقاید، ارزش ها و هنجارها و رفتارهای اوست
 هویت تأثیر جامعه ویژگی های فردی

عقاید ← ارزش ها ← هنجارها ← رفتارها و نمادها

(پس باید ارزش ها و عقاید را تقویت کرد)